Y Cabinet a'r Cyngor yn unig
Dyddiad cymeradwyo gan y Swyddog Monitro:
Dyddiad cymeradwyo gan y Swyddog Adran 151:

Pwyllgor:	Cabinet
Dyddiad y cyfarfod:	Medi y 4ydd 2024
Testun yr Adroddiad:	Adroddiad Blynyddol yr Iaith Gymraeg 2023/24
Deiliad Portffolio:	Y Cynghorydd Steven Thomas, Arweinydd / Aelod Gweithredol dros y Gwasanaethau Corfforaethol
Adroddiad wedi'i gyflwyno gan:	Sarah King, Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd, Llywodraethu a Phartneriaethau

Llwybr Adrodd								
Tîm Rheoli'r Gyfarwyddiaeth	**Tîm Arwain Corfforaethol**	**Deiliad Portffolio / Cadeirydd**	**Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu**	**Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd**	**Pwyllgor Craffu**	**Cabinet**	**Y Cyngor**	**Arall (nodwch)**
	06/06/24				27/06/24	04/09/24		

1. **Pwrpas yr Adroddiad**

Cyflwyno Adroddiad Blynyddol yr Iaith Gymraeg 2023/24 i'r Cyngor.

2. **Cwmpas a Chefndir**

2.1 Nod Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 oedd moderneiddio'r fframwaith cyfreithiol ar gyfer defnyddio'r Gymraeg wrth ddarparu gwasanaethau cyhoeddus. Arweiniodd y Mesur hwn at Safonau'r Gymraeg. Nodau'r Safonau yw:

- Gwella'r gwasanaethau y gall siaradwyr Cymraeg ddisgwyl eu derbyn gan sefydliadau penodol yn Gymraeg.
- Cynyddu'r defnydd o wasanaethau Cymraeg.
- Ei gwneud yn glir i sefydliadau beth yw eu dyletswyddau o ran y Gymraeg.
- Sicrhau bod lefel priodol o gysondeb o ran y dyletswyddau a osodir ar gyrff yn yr un sectorau.

2.2 O dan Safonau 158, 164 a 170, rhaid i'r Awdurdod Lleol gynhyrchu Adroddiad Blynyddol yr Iaith Gymraeg sy'n ymdrin â'r ffordd y mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'r safonau cyflenwi gwasanaethau, safonau llunio polisïau a'r safonau gweithredu.

2.3 Mae Adroddiad Blynyddol yr Iaith Gymraeg 2023/24 (Atodiad 1) yn nodi'r uchafbwyntiau a'r darnau allweddol o waith sy'n dangos sut yr ydym ni fel Cyngor wedi ymdrechu i fodloni'r gofyniad a osodwyd gan yr Hysbysiad Cydymffurfio â Safonau'r Gymraeg a gyhoeddwyd ym mis Medi 2015.

3. **Opsiynau ar gyfer Argymhelliad**

3.1 **Opsiwn 1**

Ystyried Adroddiad Blynyddol yr Iaith Gymraeg drafft 2023/24 a'i gefnogi cyn ei gyhoeddi (30 Mehefin 2024).

Opsiwn 2

Ystyried Adroddiad Blynyddol yr Iaith Gymraeg drafft 2023/24 a rhoi sylwadau cyn cyhoeddi'r adroddiad (30 Mehefin 2024).

Noder y bydd yr adroddiad yn cael ei gyflwyno i'r Cabinet er gwybodaeth.

4. **Tystiolaeth o sut mae'r pwnc hwn yn cefnogi cyflawniad y Cynllun Corfforaethol / Cyfrifoldebau Statudol / Cynllun Llesiant Blaenau Gwent**

Mae gofyniad statudol ar y Cyngor i gynhyrchu a chyhoeddi Adroddiad Blynyddol ar Safonau'r Gymraeg o dan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 erbyn diwedd mis Mehefin bob blwyddyn.

Mae'r Cynllun Corfforaethol yn cydnabod bodloni ein gofynion o ran Safonau'r Gymraeg fel maes polisi allweddol a fydd yn galluogi'r Cyngor i gyflawni ei uchelgais.

5. **Goblygiadau Yn Erbyn Pob Opsiwn**

5.1 ***Effaith ar y Gyllideb (effaith tymor byr a hirdymor)***

Gallai methu â chydymffurfio â'r gofyniad i lunio adroddiad blynyddol arwain at gosbau ariannol gan Gomisiynydd y Gymraeg. Y ffigwr a ddyfynnwyd yw £5,000 trwy doriad.

Mae gofyniad ariannol bychan i gyfieithu'r Adroddiad Blynyddol i'r Gymraeg. Bydd angen cwrdd â hyn o'r gyllideb Polisi a Phartneriaethau gan nad oes cyllideb gorfforaethol bellach ar gyfer cyfieithu i'r Gymraeg.

5.2 ***Risg gan gynnwys Camau Lliniaru***

Mae risg i enw da'r Cyngor os na chaiff yr Adroddiad Blynyddol ei gyhoeddi, neu os na chaiff ei gyhoeddi mewn pryd.

Gall Comisiynydd y Gymraeg ymchwilio heb rybudd ac mae ganddo'r awdurdod i ennill pŵer mynediad. Gallai unrhyw dystiolaeth o fethiant i gydymffurfio â Safon arwain at gosb.

5.3 ***Cyfreithiol***

Mae gofyniad statudol ar y Cyngor i lunio a chyhoeddi Adroddiad Blynyddol ar Safonau'r Gymraeg o dan Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011.

5.4 ***Adnoddau Dynol***

Mae Datblygu Sefydliadol wedi darparu'r data crai ar gyfer y dadansoddiad staff. Dengys y data fod y Cyngor wedi adnabod 45 aelod o staff o 2,971 o staff sy'n siarad Cymraeg yn rhugl, sef cynnydd o 11 aelod o staff o gymharu â ffigurau 2022/23.

Cyfanswm y staff sydd â sgiliau siarad Cymraeg sy'n amrywio o 'rhugl', 'eithaf da', 'cymedrol', 'sylfaenol' i Lefel Cwrteisi/Mynediad, yw 605 (20%). Mae hyn yn gynnydd o 68 aelod o staff ers cyfnod adrodd 2022/23.

6. **Tystiolaeth Ategol**

6.1 ***Gwybodaeth a Data Perfformiad***

Canfyddiadau nodedig a ddeilliodd o'r Adroddiad Blynyddol:

- Roedd 1 Ymchwiliad Swyddfa Comisiynydd y Gymraeg ar agor (CS092) a 0 cwyn wedi dod i law gan y cyhoedd.
- Mae nifer y gweithwyr sydd â sgiliau siarad Cymraeg ar 31 Mawrth 2024 yn dod i 605 (20%) o staff; gallant siarad yn 'rhugl', yn 'eithaf da', yn 'gymedrol', neu 'ychydig'. Fodd bynnag, mae 40% o gyfanswm y staff yn datgan nad oes ganddynt unrhyw allu i siarad Cymraeg, sy'n ostyngiad cadarnhaol o 5% ers y cyfnod adrodd diwethaf.
- Fel yr adroddwyd y llynedd mae gan y gyfadran Addysg y nifer uchaf o siaradwyr rhugl gyda 29 aelod o staff.

6.2 ***Canlyniad disgwyliedig i'r cyhoedd***

Mae cynhyrchu a chyhoeddi'r adroddiad yn enghreifftio ymrwymiad y Cyngor i'r gymuned Gymraeg ei hiaith o fewn yr ardal.

6.3 ***Cynnwys (ymgynghori, ymgysylltu, cyfranogiad)***

Bu Rhwydwaith y Gymraeg Blaenau Gwent, grŵp a oedd yn cynnwys grwpiau cymunedol Cymraeg lleol a sefydliadau partner, yn ystyried yr adroddiad blynyddol ac yn darparu enghreifftiau o astudiaethau achos o waith a wnaed yn ystod y cyfnod adrodd a gyfrannodd at gyflawni ein hymrwymiadau o ran y Gymraeg.

Mae'r Cyngor yn ymgysylltu â phob is-adran i sicrhau bod Safonau'r Gymraeg yn cael eu deall. Mae tudalen fewnrwyd bwrpasol ar gael gyda chanllawiau allweddol i staff sy'n hawdd eu defnyddio.

6.4 ***Meddwl am y tymor hir (blaengynllunio)***

Mae Blaenau Gwent wedi bod â Strategaeth y Gymraeg ers 1993 sy'n dangos ymrwymiad hirdymor i'r iaith Gymraeg. Mae Blaenau Gwent wedi ymrwymo i ddiogelu a hybu'r Gymraeg o fewn y fwrdeistref ac mae Strategaeth Hybu a rhaglen waith i'r dyfodol wedi'u cynhyrchu yn unol â Safon 145. Mae hyrwyddo'r Gymraeg hefyd yn unol â nodau Bil Cenedlaethau'r Dyfodol Llywodraeth Cymru, yn benodol, y nod i ddarparu 'Cymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu.'

6.5 ***Ffocws Ataliol***

Bydd bodloni'r gofynion a osodwyd gan Safonau'r Gymraeg, sy'n cynnwys cwblhau'r Adroddiad Blynyddol, yn anelu at atal risg i enw da ac ariannol.

6.6 ***Cydweithio / gweithio mewn partneriaeth***

Mae Blaenau Gwent yn parhau i weithio gydag awdurdodau lleol cyfagos a rhanbarthol i gefnogi hybu'r Gymraeg, gan gynnwys fforymau a rhwydweithiau partneriaeth rhanbarthol (er enghraifft, Rhwydiaith, Deddff ac ati).

6.7 ***Integreiddio (ar draws meysydd gwasanaeth)***

Drwy ystyried ymagwedd gorfforaethol tuag at y Gymraeg mae'r Cyngor yn dangos ei fod yn mabwysiadu ymagwedd integredig.

6.8 ***Datgarboneiddio a Lleihau Allyriadau Carbon***

Nid oes gan yr adroddiad hwn unrhyw oblygiadau uniongyrchol o ran datgarboneiddio neu leihau allyriadau carbon.

6.9 ***Asesiad Effaith Integredig (AEI)***

Nid oes angen AEI ar gyfer adrodd yn flynyddol. Serch hynny, mae'r adroddiad yn ystyried cydraddoldeb drwyddo draw ac yn ceisio sicrhau bod y Gymraeg yn cael ei gwerthfawrogi ac nad yw'n cael ei thrin yn llai ffafriol ar draws y Cyngor.

7. **Trefniadau Monitro**

7.1 Mae Adroddiad Blynyddol yr Iaith Gymraeg 2023/24 i'w gyhoeddi ar 30 Mehefin 2024 a'i gyflwyno i'r Cabinet.

Dogfennau Cefndir /Cysylltiadau Electronig

Cyflwynir Adroddiad Blynyddol yr Iaith Gymraeg 2023/24 yn Atodiad 1.